

USA som hård, mjuk och smart makt

En studie av amerikansk utrikespolitik i mellanöstern

Johannes Eriksson

Abstract

This essay is built upon the thoughts of Joseph S. Nye concerning power, and the different ways of exercising that power. The characteristics of Nye's theories are the thoughts about the second face of power, or what he describes as the soft power. The essay seeks to examine what kind of power the US has been in their work for non-proliferation and democracy promotion in the Middle East. It also seeks to find what it is that makes the US to choose to exercise the specific powers. It looks at six different cases from uses of soft, hard and smart power in the Middle East, of which three of them counts as cases of successful power exercise while the other three are considered as cases of failures in the exercise of power. The conclusion lays down that the different types of relationships the US has towards its objects is very important in the choice of power to exercise. The different nature of the relationship is also important for the outcome of the exercise, whether it is exercised towards a friend or a foe.

Keywords: USA, hård makt, mjuk makt, demokratispridning, antispridning, mellanöstern

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och Frågeställningar	2
1.2	Teori och Metod	3
1.3	Material.....	4
1.3.1	Avgränsningar	4
1.4	Disposition.....	4
2	Makt	6
2.1	Hård Makt.....	7
2.2	Mjuk Makt	8
2.3	Smart makt.....	10
3	USA:s utrikespolitiska riktlinjer	12
3.1	Demokratispridning	12
3.2	Hotet från massförstörelsevapen	13
3.2.1	Fokus på mellanöstern	13
3.3	USA som hård makt	14
3.3.1	Libyen som exempel på framgång.....	15
3.3.2	Syrien som exempel på misslyckande	16
3.4	USA som mjuk makt	17
3.4.1	Marocko som exempel på framgång	18
3.4.2	Saudiarabien som exempel på misslyckande.....	19
3.5	USA som smart makt.....	20
3.5.1	Jordanien som exempel på framgång	20
3.5.2	Egypten som exempel på misslyckande	21
4	Slutsatser	22
5	Referenser	25
5.1	Elektroniska referenser	25

1 Inledning

Demokratispridning har sedan så tidigt som första världskriget varit en stor del av USA:s utrikespolitik (USA:s utrikesdepartement)¹. Det var dock först under Ronald Reagans styre i slutet av kalla kriget, och under Bill Clintons styre under nittiotalet, som demokratispridning på allvar kom att få den framträdande roll den har i dagens amerikanska utrikespolitik (Dalacoura: 2005: 963). Att demokratispridning är, och har varit, en av hörnstenarna i amerikansk utrikespolitik råder det ingen tvekan om. På det amerikanska utrikesdepartementets hemsida uttalar man med stolthet hur man under tiden från 1974 till idag, varit med och demokratiserat 87 stater, en tid man även beskriver som det största arvet amerikansk utrikespolitik gett omvärlden (USA:s utrikesdepartement)². Orsaken till att demokratispridning har fått en så framträdande roll kommer sig, kanske givet, av USA:s tilltro och övertygelse om den liberala freden. Den liberala fredens grund ligger i att demokratier aldrig skulle använda våld mot varandra. Demokratispridning är således enligt USA ett sätt att göra världen säkrare. Efter attackerna mot Pentagon och World Trade Center den 11 september 2001, riktades fokus för USA:s spridning av demokrati nästintill uteslutande mot mellanöstern. Förutom tron om att demokrati skulle öka säkerheten och bidra till en stabilare situation i regionen hoppades Bushadministrationen på att en demokratisering i regionen skulle minska möjligheten för terroristgrupperingar att värva nya medlemmar (Dalacoura: 2005: 963).

Direkt efter attackerna den 11 september 2001 reagerade USA, i många ögon drastiskt, men framförallt oerhört bestämt. Man var, och är, världens enda stormakt och man valde att agera därefter då man för första gången på länge kände sig direkt hotat av yttre våld. Utrikesdepartementets analys visade på att som enda stormakt, kom det enda reella hotet mot den nationella säkerheten från terrorism. Den största rädslan blev därav att terroristgrupper skulle få tillgång till massförstörelsevapen. Genom denna rädsla verkade demokratisering av mellanöstern positivt på två sätt, då icke demokratier med massförstörelsevapen var troligare spridare av massförstörelse vapen till terrororganisationer. Auktoritära demokratier kom nu att ses som det stora hotet för USA:s nationella säkerhet. Det absolut första agerandet efter attackerna 2001, var att man inledde bombningar, och så småningom en intervention i Afghanistan, som ansågs stödja och dessutom gömma de ansvariga för terroristattackerna mot World Trade Center. Efter Afghanistan ändrade man fokus och blickade västerut mot Irak som

¹ <http://www.state.gov/g/drl/democ/>: 2008-05-20:12.47

² <http://www.state.gov/g/drl/democ/>:2008-05-20:12.47

även de påstods ha nära samröre med islamistiska terrornätverk. De misstänkta kopplingarna till terrornätverket al-Qa'ida, den irakiske presidenten Saddam Husseins tidigare användande av massförstörelsevapen låg som främsta grund för skepsisen. Detta kombinerat med misstankar om att Irak hade skaffat, alternativt försökte skaffa, nya vapen av samma slag ledde 2003 till ytterligare en USA ledd intervention. Innan interventionen blev ett faktum godkände FN:s säkerhetsråd resolution 1441. Resolutionen innebar bland annat att Irak var tvungna att redovisa hela sitt program för utvecklingen av massförstörelsevapen. I resolutionen stod det även att om man inte uppfyllde kraven skulle det leda till ”allvarliga konsekvenser” för Irak (USA:s utrikesdepartement: resolution 1441)³. Dels interventionen i Afghanistan, sättet att hota Irak med diplomati genom resolution 1441 samt den efterföljande interventionen i Irak är alla konkreta exempel på en supermakts hårda maktutövande. Efter dessa händelser har också USA mer än tidigare kommit att setts på som en hård makt. Dock kom USA, i den demokratispridning i mellanöstern som inleddes efter attackerna den 11 september också använda sig av det som definierats som mjuk makt. Mjuk makt har av Nye förklarats som ett sätt att förföra sin motpart till att göra som man vill. Primära sätt att stärka sin mjuka makt är att sprida sin kultur via bland annat media (Nye: 2004: 11). Ser man till USA:s försök att demokratisera delar av mellanöstern finner vi givetvis rader med exempel där man utnyttjat sin roll som supermakt och därmed använt sig av sin hårda makt, men även otaliga exempel där man också använt sin mjuka makt.

1.1 Syfte och Frågeställningar

Efter terroristattackerna den 11 september 2001 mot Pentagon och World Trade Center kom USA:s fokus dels att ligga på en demokratisering av mellanöstern och dels ett väl utbrett antispridningsarbete av massförstörelsevapen. Uppsatsen ämnar undersöka hur man från USA:s sida valt att använda sin roll som supermakt efter de uppsatta utrikespolitiska riktlinjerna. Deras agerande analyseras i uppsatsen utifrån Joseph S. Nyes utvecklade teorier om makt, och undersöker USA som hård, mjuk och smart makt. Då mycket av makt enligt Nye handlar om den andra partens preferenser kommer uppsatsen undersöka hur dessa preferenser påverkar utfallet av maktutövandet.

Frågan uppsatsen skall besvara är; **vad påverkar USA i valet av vilken makt man använder?**

För att kunna besvara huvudfrågan måste uppsatsen först besvara;

När har USA valt att använda sig av hård, mjuk och smart makt?

Hur utövar USA sin hårda respektive mjuka makt i praktiken?

³ <http://www.state.gov/p/nea/rls/15016.htm>: 2008-05-25:17.14

1.2 Teori och Metod

Det teoretiska ramverket i uppsatsen kommer att bygga på Joseph S. Nyes teorier om mjuk makt. För att kunna presentera de tankar som Nye diskuterar kommer teoriavsnittet först inledas med en diskussion rörande begreppet makt. Då makt kan definieras på många olika sätt, och utrymmet i uppsatsen är begränsat, kommer Steven Lukes definition stå som grund till den övriga teorin. Lukes definierar makt som att A påverkar B att göra något som går emot B:s intressen (Lukes: 1974, 2005, 37). En definition av makt på detta vis interagerar väl med Joseph S. Nyes teorier, som menar att makt inte bara handlar om att påverka, utan möjligheten att få någon att göra som de annars inte hade gjort (Nye: 2004: 2). Att göra det med hjälp av att tvinga sin motpart till det, eller alternativt locka den till det, definierar Nye som hård makt. Fenomenet att, istället för att tvinga sin motpart, få den tro att den vill göra det du vill åstadkomma har Nye definierat som mjuk makt (Nye: 2004: 5). Denna makt, och resurserna för att skaffa sig möjligheten att utöva den, ges av en spridning av kultur. Genom kulturen sprids också värderingar, som om de delas, kan legitimera att man handlar på ett visst sätt, då det från båda sidor ses som det rätta (Nye: 2004: 7).

Då spridning av kultur och ens normer och värderingar är ett verktyg för att stärka sina möjligheter att utöva sin mjuka makt är militära och ekonomiska resurser verktygen för att använda sig av hård makt. Våld, hot om våld, militära unioner, ekonomiska sanktioner eller ekonomiska avtal brukar ses som konkreta exempel på hård makt. Nye talar om den hårda makten som tvingande och den mjuka makten som förförande makt.

Analysen av USA som hård, mjuk eller smart makt, kommer bygga på sex stycken exemplifierande fall, där det under varje kategori makt illustreras ett exempel av lyckad och ett misslyckat fall av maktutövande. Lyckad maktutövning kommer sig från Lukes definition av makt där man lyckats om man påverkat någon till att agera som den annars inte gjort. Misslyckad i det här fallet blir således om man inte åstadkommit en förändring, trots att man försökt påverka aktören. Definitionen lyckad eller misslyckad innehåller således inget värderande av den generella situationen i landet som studeras. Det åsyftar endast på huruvida man från USA:s sida, i den specifika händelsen, lyckats påverka motparten. För att sedan besvara uppsatsens frågor kommer fallen först beskrivas utefter vad som har gjorts i landet ifrån USA:s sida. Detta varierar mellan fallen då det är olika sorters tillvägagångssätt beroende på vilken typ av makt man använt. I vissa fall är det direkt arbete som en resurs till makt, i andra fall är det sanktioner eller hot som ses som maktutövande.

1.3 Material

Då mycket av USA:s utrikespolitiska fokus har kommit att kretsa kring mellanöstern sedan den 11 september 2001 kommer regionen också stå som fokus i uppsatsen. Grunden av mitt material kommer ligga i vita husets utrikespolitiska ställningar i de för uppsatsen aktuella frågor. Dels kommer utrikesdepartementets riktlinjer för USA:s generella arbete på den globala arenan undersökas. Uppsatsen kommer också undersöka vilken specifik inställning man har till regionen mellanöstern som helhet, innan undersökningen övergår i en studie utav de olika fallen. Även mycket av materialet till studierna av fallen är grundande på amerikansk uppfattning om relationer. Händelser som är av betydelse i undersökningarna är dock inte vinklade från endast amerikanskt håll, utan har bekräftats från oberoende källor, men då det är den amerikanska maktutövningen uppsatsen skall undersöka lämpades amerikanskt material bäst.

1.3.1 Avgränsningar

Uppsatsen kommer att undersöka USA:s demokratispridning och arbetet för antispridning i mellanöstern och den utrikespolitiska hållningen under president George W. Bushs tid vid makten. Främst kommer undersökningen behandla tiden efter den 11 september 2001. Även president Bushs företrädare Bill Clinton, George W. Bush d.ä. samt Ronald Reagan arbetade hårt utifrån en tro på demokrati och vikten av dess spridning. Efter det att Bush d.y. kom till makten 1999 har dock mycket av USA:s utrikespolitik förändrats sen tidigare administrationer, och med respekt till uppsatsens begränsade omfattning blir denna tidsperiod rimlig att undersöka.

De sex stater som är valda för fallstudien är utvalda från två kriterier. Det första är att de är medlemsstater av The League of Arab States, och det andra är att deras ledning klassas som autoritär utav (The Economists democracy index). Kritik mot att uppsatsen använder sig av ett västerländskt uppbyggt Index besvaras med att faktorer som ligger till grund för indexet, är faktorer som står som fokus för förändring vid demokratiserandet av stater.

1.4 Disposition

Uppsatsen kommer att inledas med ett teoriavsnitt som är grundat i Joseph Nyes teorier om mjuk makt. I avsnittet kommer först makt som begrepp definieras, för att sedan förklara innebörden hård och mjuk makt. Avslutningsvis kommer en definition av smart makt som är en kombination av den hårda och den mjuka makten.

Efter teoriavsnittet kommer en kortfattad presentation av demokratispridning och antispridnings policy i den amerikanska utrikespolitiken, detta för att ge fallstudierna en grund. Efter presentationen av de allmänna riktlinjerna för amerikansk utrikespolitik övergår uppsatsen i att presentera amerikanskt handlande i mellanöstern utifrån de tre kategorierna makt.

Avslutningsvis analyseras och diskuteras de tre olika delarna av amerikanskt maktutövande under analys och slutsatser.

2 Makt

Makt som begrepp har, och kommer nog alltid att vara, oerhört svårt att definiera. Beroende på kontext kan innebörden av ordet förändras avsevärt. Språkligt betyder ordet makt, eller engelskans ”power”, *förmåga*, eller vidare draget *förmåga* – att göra något (Nye: 2005: 2). Besitter man makt besitter man också förmågan att göra något, och på så sätt förmågan att nå det man vill. Inom vissa skolor har man definierat makt som möjligheten att kontrollera resultatet av en situation (Keohane och Nye: 2001: 10). Denna förklaring ger oss en förning om vad makt innebär, men leder oss på inga sätt till en djupare förståelse av fenomenet makts natur.

Som Steven Lukes argumenterar är det första problemet man stöter på när man definierar makt, oavsett vilken definitionen blir, att den blir laddad av värderingar (Lukes: 1974, 2005: 30). Beroende på definition så kan möjligheten till att empiriskt lämpa begreppet minska eller öka. Definitionen måste utgå från vad det är som skall undersökas och vilka teorier som skall stå som grund för undersökningen (Lukes 1974, 2005: 30).

Enligt Lukes kan makt beskrivas som ett kausalsamband som beskriver att A på något sätt påverkar B (Lukes: 1974, 2005: 30). I det här kausalsambandet, argumenterar Lukes, saknas det dock något. Lukes menar att alla sociala eller statliga aktörer, oavsett kontext, påverkar varandra, vilket betyder att A måste påverka B på ett betydande och specifikt sätt (Lukes: 1974, 2005: 30). Det som återstår är frågan vad som kan räknas som betydande orsak, det vill säga vad är det som gör att A 's påverkan på B är betydande? Joseph Nye menar i sin bok *Soft Power*, att enbart ett åstadkommande av att få någon att göra som du vill, inte behöver betyda att du har makt över densamma. Om du inte har någon vetskap om den andras vilja kan du heller inte veta om det är dina kommandon som får motparten att agera som du vill, eller om din vilja går hand i hand med den andres tidigare intressen. När man ska mäta sin egen makt måste man således hela tiden jämföra ens egna framsteg med motpartens tidigare vilja (Nye: 2004: 2).

Detta går hand i hand med den definition Lukes använder sig av, då han säger att en betydande orsak är att påverkan skulle gå emot B 's intressen. Den definition vi kommer fram till är således att A utövar makt på B , då A påverkar B på ett sätt som går emot B 's intressen (Lukes: 1974, 2005: 37). Dock behöver vi klargöra, precis som Lukes argumenterar, att makt inte är utövandet, utan att det är att ha möjligheten till att utöva. Makt kan således existera, och kan vara något man besitter, utan att den någonsin utövas (Lukes: 1974, 2005: 10).

Definitionen av makt som kommer att användas i uppsatsen utgår från Lukes, då den samspelar oerhört väl med Joseph Nyes teorier om makt, vilket är viktigt då Lukes menar att matdefinitionen måste samspela väl med den övriga teorin (Lukes: 1974, 2005: 30).

2.1 Hård Makt

Makt är som beskrivet att besitta möjligheten att få någon att agera som de annars inte hade agerat. Hård makt kan beskrivas som förmågan att tvinga dem till att agera så (Wilson: 2008: 114). En benämning på hård makt skulle för många kunna vara den klassiska makten. Akademiskt sett kan man säga att tankar om den hårda makten kommer från den neorealistiska skolan (Wilson: 2008: 114). Alla sätt som en stat påverkar en annan stat att göra tvärtom de tidigare preferenserna är maktutövande. Sker detta genom att man antingen lockar till det med en morot, eller tvingar till det med en piska är det ett tydligt exempel på hur hård makt utövas (Nye: 2004: 5). Konkret så kan man säga att den hårda makten på dagens globala arena utgörs av, främst, militära och ekonomiska medel. Nye definierar också dessa två områden som olika huvudgrenar inom den hårda makten.

Enkelt förklarat kan man säga att man använder sina ekonomiska eller militära resurser för att på olika sätt nå det utfall man vill, eller snarare att få sin motpart att göra som man vill. Som tidigare nämnt ligger grunden till den hårda makten att detta genomförs med någon typ av tvång som bakgrund. Om vi ska förklara och exemplifiera den hårda maktens instrument och användande kan vi också använda oss av de ekonomiska och militära grenarna.

Om vi först ser till den ekonomiska makten, som liksom all hård makt i största del utövas antingen med tvång eller lock, enkelt förklarat med ”piska” eller ”morot”. Detta definierar Nye som beteendet i maktutövandeprocessen (Nye: 2004: 8). Om man definierar tvång eller lock som beteendet så kan vi definiera det konkreta, primära, användandet av ekonomi som en resurs till hård makt genom sanktioner, eller hot om sanktioner. Allt för att få en aktör att följa ens vilja. Viktigt att klargöra är att även vissa erbjudanden om att ge tillgång till ekonomiska resurser är en sorts utövande av hård makt (Nye: 2004: 31). Dock gäller detta endast för de fall där man kan se utebliven tillgång som ett hot, det vill säga då motparten är mer eller mindre beroende av resurserna i fråga.

Om vi går vidare till den militära grenen av den hårda makten kan vi göra samma uppdelning här. ”Piskan” och ”moroten” återkommer i beteendet genom det mesta av den hårda maktens instrument. Skillnaden är att ”piskan” genom de militära maktresurserna utgörs av påtryckningar med vapen som hotande avskräckande exempel, medan ”moroten” utgörs av erbjudande av beskydd från den starkare militära makten. Det sistnämnda är något som kommit att bli oerhört viktigt i dagens världsbild, där unioner och avtal kommit att växa sig starkare och viktigare än tidigare. Hård makt byggd på militära resurser utesluter givetvis inte reellt våldsanvändande. Interventioner eller bombningar är det klassiska exemplet på maktanvändande. Som makt definierat är användandet av våld inte makt, utan det är en aktörs möjlighet att använda våld som ger makt. Desto starkare militär

du har, desto större möjligheter till våldsanvändande har du, vilket ger dig en starkare hård makt (Nye: 2004: 31).

2.2 Mjuk Makt

Om man återgår till grunddefinitionen av vad makt innebär ligger den nära människors generella uppfattning av ordet. Man har möjlighet, oberoende vilka medel som ligger bakom, att påverka någon att göra tvärtom deras egen vilja och istället följa det som aktören med makt vill. Detta åstadkoms genom antingen tvång eller lock, det vill säga med antingen piska eller morötter. Bortom den makten, den hårda, har det alltid funnits ett annat sätt att påverka andra, något som i relationer mellan stater kallas maktens andra ansikte. Grundtanken bakom denna makt, den mjuka, är att man lyckas få andra att vilja samma sak som en själv. Joseph Nye beskriver mjuk makt som något som inbjuder till samarbete, snarare än något som tvingar dem till det (Nye: 2004: 5). Han förklarar att det gäller, i sitt utövande av mjuk makt, att forma motpartens preferenser på så vis att det passar din egen vilja. I mångt och mycket är politiker i demokratier beroende av mjuk makt, då det inte finns möjlighet att använda samma instrument som en ledare i en autokrati. I demokratier måste politikerna enligt Nye visa upp ett attraktivt intryck, dels genom sin personlighet, men även genom politiken de för och kulturen de utövar, för att få väljare att identifiera sig med dem och finna dem legitima (Nye: 2004: 6). Ett ord som återkommer i Nyes teori om mjuk makt är just attraktion. Han menar att likväl hård som mjuk makt utövas genom att man förändrar den andras preferenser. Dock är det först när det görs via en attraktion, eller en gemensam uppfattning om ett förhållande, som det kan ses som mjuk makt. Det man åstadkommit då är att bägge parter kommit att dela samma ideal och värderingar, för att nå den maktutövande partens syften.

Om man ser på hård makt som något som ges av en stark militär eller en stark ekonomi, bör man se på den mjuka maktens källor i kultur och politiska värderingar (Nye: 2004: 11).

Som Nye beskriver kultur, är det ett samlat begrepp för samhällets normer och värderingar och sättet som dessa utförs genom. Kultur är också det som skapar en mening för ett samhälles befolkning. Nye skiljer på högkultur och populärkultur, där högkulturen innefattar litteratur, konst och utbildning, medan populärkulturen är den del som når den breda massan, genom media och underhållning (Nye: 2004: 11). Viktigt att förstå är dock att kultur, hög och populär, inte är något som är ekvivalent med mjuk makt, utan är snarare en resurs på vägen till att stärka sin mjuka makt (Nye: 2004: 12). Om ens kultur kan innefatta universala värden och normer är det större chans att andra kan identifiera sig med dem och dela dem. Delade normer och värderingar leder sedan till en känsla av gemenskap och attraktion, vilket vidare även kan skapa en känsla av plikter. Detta ökar

möjligheterna att själv nå de uppsatta målen genom att de legitimerats för motparten (Nye: 2004: 11). Normer och värderingar som sträcker sig över en smalare skala och därför kan delas av färre, lämpar sig således sämre för att bygga upp en mjuk makt. Populärkultur kan också verka positivt för ens mjuka makt i ett område, medan samma värderingar kan verka negativt i ett annat (Nye: 2004: 12). Eftersom världen är byggd kring olika kulturer, och med dem varierande värderingar, blir det omöjligt att hitta en enande politik som möjliggör attraktion mellan hela världens befolkning. USA:s policy med demokrati som norm, och med den en aktiv demokratispridning, attraherar oss i Europa, men minskar möjligheten att använda sig av mjuk makt gentemot Saudiarabien, där demokrati som värdering snarare verkar frånstötande. Nye beskriver också hur ett sådant förhållande kan uppstå gentemot grupperingar inom ett land. I exemplet Kina delar vissa de Amerikanska värderingarna medan andra motsätter sig dem, vilket gör att de positiva respektive negativa effekterna i stort tar ut varandra (Nye: 2004: 13).

Förutom att bara sprida sina värderingar till omvärlden, är ett annan viktig källa till mjuk makt regeringens politik, utrikespolitiskt såväl som inrikespolitiskt. Hur man handlar inrikespolitiskt är oerhört avgörande när man ska skapa en relation och attraktion till en annan aktör. Handlar man inrikespolitiskt annorlunda gentemot med vad man vill åstadkomma utrikespolitiskt, så kommer du aldrig genom en attraktion kunna påverka din motpart, då ni inte delar samma värderingar och vilja (Nye: 2004: 13). Att agera motsägelsefullt motverkar också möjligheten att legitimera dina värderingar. Regeringens policy är således också en viktig grund för att en stark mjuk makt. En annan aspekt av regeringens policy, är att den kan producera för mjuk makt över tid, i och med att kontexten förändras. På statlig nivå kan man säga att det man har som normer idag, kommer kunna minska attraktionen med en aktör då dess vilja och värderingar är helt annorlunda ens egna. Dock kan en förändring av kontexten, ett eventuellt regimbyte, ändra motpartens preferenser och tidigare ställningstagande kan verka positivt till uppbyggandet av en mjuk makt (Nye: 2004: 13). Om en regering stöder en revolution i ett annat land, så minskar detta givetvis attraktionen mellan staterna, men om revolutionen lyckas och regimen byts ut blir ditt förhållande med motparten av det slag som verkar positivt för mjuk makt, genom attraktion.

Regeringens styre, dess policy, kan verka både positivt och negativt för ett lands mjuka makt. Om man från regeringens sida arbetar motsägelsefullt mellan sin inrikespolitik och ens riktlinjer för hur man för sin utrikespolitik, kommer det att minska ens mjuka makt. Dock kan givetvis inrikespolitik verka för en starkare mjuk makt, om den förs på ett sätt som attraherar motparterna (Nye: 2004: 14). Trots att regeringens agerande har inverkan på en stats mjuka makt, är dess betydelse mycket mer begränsad än vad den är vid hård makt. Den hårda makten är knuten till det militära, som är helt styrt av regeringen. Ekonomin sköts även den i det mesta av regeringen. Skillnaden är att kulturen i landet, och de grundläggande värderingarna, kan verka tvärt emot regeringen i sig. Trots att den amerikanska populärkulturen motsatte sig kriget i Vietnam, och propagerade emot det, så var regeringens policy en helt annan (Nye: 2004: 15).

Den hårda makten utövande består som nämnt till största del av tvång och lock. Den mjuka makten grundas istället genom attraktion och en aktörs möjlighet att sätta agendan. Lyckas man förföra motparten och få denna att tro att den vill det man vill, har man lyckats utöva mjuk makt gentemot densamma (Nye: 2004: 31). Att sätta agendan är också ett sätt att få parter att arbeta för samma sak som man själv vill. Om man jämför med den hårda maktens sätt att hota eller sanktionera kan man säga att den mjuka maktens primära instrument finns i skapandet av institutioner som kan arbeta efter de uppsatta målen (Nye: 2004: 8). Institutionernas viktigaste roll blir att sprida dina värderingar genom kultur och politik. Lyckas man sprida sina värderingar, och få anhängare till sin politik, har man lyckats att utöva mjuk makt, då ens motpart kommer sträva efter samma sak som en själv. Får man sin motpart sträva efter samma sak som man har man också legitimerat sina värderingar, vilket är ett ytterligare exempel på lyckat utövande av mjuk makt.

Den mjuka maktens institutioner skall inte förväxlas med institutioner för hård makt. Som tidigare skrivet har regeringen mindre att påverka för dess mjuka makt till skillnad från dess hårda makt. Institutioner för mjuk makt är istället medel som sprider kultur, och genom dessa medel sätt att förföra motparten att dela dina värderingar. Media i form av musik, radio, tv och film är alla exempel på goda medel att stärka möjligheterna att utöva mjuk makt (Nye: 2004: 12).

2.3 Smart makt

Keohane och Nye skriver att makt kan delas in i två grenar, resursmakt och beteendemakt, där både mjuk och hård makt delas in under beteendemakten (Keohane och Nye: 2001: 220). Enligt Nye bygger dock all makt på resurser, oavsett om det är resurser som ger dig mjuk makt, eller om det är reella militära resurser som låter dig utöva hård makt. Så all makt, kan tyckas, borde således vara resursbaserad makt. Skillnaden är dock, som nämnt i definitionen av makt, att makt i sig är något som kan finnas utan att den utövas, och det är just möjligheten att utöva resurserna som ger en aktör makt (Lukes: 1974, 2005: 10). Användandet av sina maktresurser, medvetet eller omedvetet, blir i sin tur övergången till den hårda eller mjuka makten som en beteendemakt (Nye: 2004: 3). Eftersom maktutövandet vid hård och mjuk makt handlar om statens beteende, måste staten också kunna välja vilken typ av makt den vill använda. Givet att det är en beteendemakt, binder sig aldrig en stat till att alltid använda sig av hård eller mjuk makt, utan kan ändra sin policy utefter vad som lämpar sig bäst. Talar man om stater som en hård makt eller mjuk makt är det för att de har profilerat sig så, och endast tenderat att använda sig av den ena sortens makt mer än en annan. Liksom Nye beskriver finns det alltid möjlighet att nå en stark mjuk makt, genom att man förför motparten till att attraheras av dina idéer och värderingar (Nye: 2004: 7). Möjlighet till att utöva den hårda makten finns teoretiskt även den för alla, bara man har tillräckliga resurser bakom för att avskräcka eller locka. Alla har alltså

möjligheten att använda både hård och mjuk makt, och i möjligheten att utöva beteendemakt ges också möjligheten att välja vilken typ av makt man använder, vilket betyder att man efter behov kan kombinera hård och mjuk makt.

Att lära sig kombinera användandet av sin mjuka och hårda makt är det som här definieras som smart makt (Nye: 2004: 32). För att nå detta, för att bli en smart makt, behöver man först lära sig hur man utövar sin hårda respektive mjuka makt (Wilson: 2008: 115). Man måste ha insikt i hur maktinstrumenten fungerar för att i sin tur kunna välja vilket instrument man skall använda vid vilket tillfälle (Wilson: 2008: 116). För att kunna göra en så bra bedömning som möjligt måste man veta hur instrumenten kan påverka utfallet av aktionerna. Maktutövaren måste fråga sig vad dess militär kan åstadkomma, vad han kan åstadkomma genom ett ekonomiskt avtal. Att kombinera den tvingande makten med den förförande, det vill säga att kombinera den mjuka med den hårda, är ett ganska nytt fenomen då analytiker tidigare inte fokuserat på instrumenten bakom utövandet (Baldwin: 1985: 9).

3 USA:s utrikespolitiska riktlinjer

3.1 Demokratispridning

En av de grundläggande delarna av USA:s utrikespolitik har länge kretsats kring att sprida demokrati (Epstein, Serafino, Miko: 2007: 1). Bushadministrationens riktlinjer har inte varit annorlunda utan grundar sig även de på tanken att sprida de fundamentala amerikanska rättigheterna som religionsfrihet och rättigheter för arbetare. Som det är beskrivet, och även uttalat av administrationen, värnar demokratin i sig om alla andra värderingar och rättigheter, vilka i sin tur bygger demokrati i ett ömsesidigt konstruerande förhållande. Samtidigt menar man att en spridning av demokrati också leder till en säkrare och stabilare global arena i vilken USA kan påskynda framstegen av sina nationella intressen(USA:s utrikesdepartement)⁴. Bakomliggande tanken med dessa riktlinjer grundar sig i den liberala freden, som menar att två demokratier aldrig använt våld gentemot varandra. Sprider man demokrati världen över, minskar det risken för att konflikter skall uppstå.

USA:s utrikesdepartement har listat följande fyra punkter som riktlinjer för deras spridning av demokratin, och som verktyg att nå en säkrare värld (USA:s utrikesdepartement: agenda för demokrati)⁵;

- Sprida demokrati som ett verktyg för säkerhet, stabilitet och välgång för världen.
- Hjälpa nyblivna demokratier med att implementera nya demokratiska tankar och värderingar.
- Assistera förespråkare för demokrati runtom i världen att skapa fungerande demokratier i sina hemländer.
- Identifiera och fördöma regimer som nekar sina medborgare rätten att fritt välja sina ledare i öppna val.

USA har med detta som bakgrund i många av de resolutioner som antagits emot utvalda stater vävt in demokratisering som ytterligare mål att uppfylla.

⁴ <http://www.state.gov/g/drl/democ/>; 2008-05-23:13.18

⁵ Taget och fritt översatt från <http://www.state.gov/g/drl/democ/>; 2008-05-23:13.28

3.2 Hotet från massförstörelsevapen

Bakgrunden till demokratispridning som policy är att USA:s utrikespolitik till största del handlar om att värna om sin egna nationella säkerhet. Sedan Sovjets fall har USA kommit att stå som ensam supermakt på den internationella arenan. Detta har inte bara fått till följd att världsordningen blivit annorlunda, utan även att hoten mot den amerikanska säkerheten börjat komma från andra håll. Det amerikanska utrikesdepartementet menar att det direkta reella hotet mot USA kommer från terroristgrupperingar, har den absolut största rädslan blivit att dessa grupper blir beväpnade med massförstörelsevapen. Antispridningsarbetet av massförstörelsevapen har således kommit att bli en av de högsta prioriterade uppgifterna för utrikespolitiken (USA:s utrikesdepartement)⁶. "The Bureau of International Security and Nonproliferation" (ISN) har som uppgift att dels motverka att de massförstörelsevapen som redan finns sprids till fler aktörer. En annan viktig del av ISN:s arbete är att se till att det inte skapas fler vapen, utan snarare se till att minska det existerande antalet. ISN ska dessutom i sitt arbete försöka sprida kunskap om, och arbeta för att antispridningsorganisationer ska kunna skapas på andra platser i världen (USA:s utrikesdepartement: agenda för antispridning)⁷.

3.2.1 Fokus på mellanöstern

Efter den 11 september 2001 kom väldigt mycket av USA:s generella utrikespolitik att centreras kring mellanöstern, och med det blev heller inte demokratispridning eller ickespridningsarbetet något undantag (Dalacoura: 2005: 963). Attackerna mot Pentagon och World Trade Center spred en oerhörd rädsla för nya terrordåd, dels runt om i världen, men framförallt i USA, och de tidigare uttalade hoten blev nu reella. Efter det att man straffat Afghanistan i en vad som kallades för en förebyggande operation, började man omedelbart från USA:s sida tala om en intervention i Irak (Dalacoura: 2005: 965). Man försökte till största del legitimera interventionen med misstankar om Iraks innehav av massförstörelsevapen och dess påstådda samröre med organiserade terroristnätverk. Man fann dock inte bevis för påståenden, och argumentationen

⁶ <http://www.state.gov/t/isn/wmd/index.htm>: 2008-05-27:18.07

⁷ <http://www.state.gov/t/isn/>: 2008-05-27:18.24

övergick till att mångt handla om bristen på demokrati och mänskliga rättigheter. Med president Bushs tal till The National Endowment for Democracy den sjätte november 2003 klargjorde man också att demokratisering av hela mellanöstern nu hade största fokus, och skulle utgöra kärnan av den amerikanska utrikespolitiken (George Bush inför NED)⁸. Demokratisering av mellanöstern kom dessutom att bli kärnan även i den långsiktiga planen för att motverka terrorism (Epstein, Serafino, Miko: 2007: 7). Den största oron för massförstörelsevapen låg i en eventuell spridning till terrorister med bas i mellanöstern. En demokratisering av mellanöstern skulle hjälpa till att motverka spridning av massförstörelsevapen. Enligt den liberala fredens tes skulle ett demokratiserat mellanöstern dessutom öka USA:s nationella säkerhet. I fallet Irak argumenterade man även från administrationens sida att det skulle stå som ett exempel på politisk reform i regionen, och man hade höga förhoppningar om att en demokratisering av Irak skulle kunna ge ringar på vattnet effekt i mellanöstern (Sharp: 2006: 5). Man menade att många av nationerna i mellanöstern började se att det var viktigt med förändring, men behövde ett exempel för att våga ta steget (George Bush inför NED)⁹.

3.3 USA som hård makt

USA har sedan Sovjetunionens fall varit den odiskutabla hegemonen på den internationella arenan. Man har, dels under kalla kriget, men även under 1990-talet setts som en hård makt, och har efter Sovjets fall agerat världspolis med sin enorma militära makt. USA:s roll och agerande som världspolis blev heller inte annorlunda efter Bush administrationens tillträde till makten. Det kanske främsta exemplet på detta är interventionen i Irak, där man handlade emot världssamfundets och FN:s beslut. Som hegemon, och som ohotad militär supermakt, ter det sig för många naturligt att man använder sig av sin makt på det sätt USA har gjort. Detta avsnitt kommer illustrera två exempel på hur USA har utövat sin hårda makt, vilka har lett till två olika utfall. Det ena exemplet har Libyen som mottagare av ett hårt maktutövande, och illustreras som ett fall där man från USA lyckats påverka Libyen att följa dess vilja, vilket klassificeras som lyckat maktutövande. Det andra fallet där USA använt sin hårda makt är Syrien, men där utgången inte varit i linje med USA:s vilja, vilket gör det till ett misslyckat fall av maktutövande.

⁸ <http://www.ned.org/events/anniversary/20thAniv-Bush.html>: 2008-05-24:14.18

⁹ <http://www.ned.org/events/anniversary/20thAniv-Bush.html>: 2008-05-24:14.18

3.3.1 Libyen som exempel på framgång

Sedan Qadhafis kupp, i vilken han tog makten i Libyen 1969, har relationerna till USA varit kalla, om än befintliga. Qadhafis värderingar gällande styrelseskick går tväremot USA:s då han var helt emot liberala reformer i arabiska stater. Terrorangrepp mot den amerikanska ambassaden och Qadhafis öppna stöd för terroristgrupperingar gjorde att USA avslutade allt diplomatiskt arbete i Libyen, och svartmålade staten som en ”sponsor för terrorism”(USA:s utrikesdepartement: om Libyen)¹⁰.

Efter det att man från amerikansk sida funnit bevis för att två av huvudmännen i det uppmärksammade terroristdådet mot ett PanAm flyg över Skottland 1988 var från Libyen, krävde USA att man skulle utlämna de skyldiga. USA krävde utlämning av de skyldiga, fullt samarbete och krav på att det aktiva stödet för terrorister skulle upphöra. Om Libyen inte skulle genomföra detta hotade man med sanktioner. Trots att tidsfristen gått ut fortsatte Libyens vägran att uppfylla kraven och de sanktioner man hotat om blev ett faktum. De innebar bland annat att man inledde totala sanktioner gentemot oljeindustrin och lyckades frysa nästintill alla ekonomiska tillgångar utanför Libyen (USA:s utrikesdepartement: om Libyen)¹¹.

Redan på 1980 talet uttalade Ronald Reagan Libyen som ett hot mot den amerikanska säkerheten. Säkerhetshotet var formulerat i Libyens utrikespolitiska hållning och dess vänliga inställning till terrorgrupperingar. Även administrationen under George Bush d.y. fortsatte att förklarar relationen gentemot Libyen som en krissituation. Relationen hade således inte förändrats från 1986 till 1999, och situationen verkade ha hamnat i ett dödsläge. Förutom de sanktioner och embargon som inleddes under 1990-talet agerade man från USA:s sida oerhört försiktigt (Alterman: 2006). Efter den 11 september 2001, och dess efterföljande intervention i Afghanistan, inleddes debatten om huruvida man skulle störta regimen under Saddam Hussein i Irak. I debatten om Irak, som i mycket fördes öppen för världen, namngavs Irak som en av ”ondskans tre axelmakter” i vilkas kölvatten man namngav tre andra ”skurkstater”, däribland Libyen (Alterman: 2006). Benämningen skurkstater gavs till stater som hade, eller försökte skaffa sig massförstörelsevapen, och/eller enligt USA gav stöd till terrorism. Då man fortfarande såg relationen till Libyen som ett hot mot amerikansk nationell säkerhet varnade USA Libyen officiellt genom presidents Bush uttalande vilket meddelade att man var redo att använda alla medel för att bevara nationens säkerhet. Man skulle från USA:s sida inte heller vänta på att ondskan hinner samla sig innan man agerar (Alterman: 2006). Trots hoten, i kombination med de kvarliggande sanktionerna och embargon, ändrade Libyen under ledning av Qadhafi inte sin ställning. När sedan USA, efter månader av diskussioner och argumentation, genomförde sin intervention i Irak, på grunden av dess påstådda innehav av massförstörelse förändrades dock situationen

¹⁰ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5425.htm>: 2008-05-27:16.25

¹¹ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5425.htm>: 2008-05-27:16.25

avsevärt. Trots att styrkan på den amerikanska militära makten länge varit känd för Libyen, var det inte förrän man insåg att de var kapabla till att använda den som sanktioner och hoten om att aktion blev reella för dem (Eljahmi: 2006). Effekten av interventionen blev att Libyen redan fem dagar efter att det att USA lyckats tillfångata Saddam Hussein i Irak bland annat meddelade att man var redo att avveckla sina massförstörelseprogram. När Libyen efter en tid visat fortsatt gott samarbete med både USA och Storbritannien, hävdades de vid tidpunkten över tio år gamla sanktioner. Den slutgiltiga framgången i USA:s relation och dess maktutövande mot Libyen blev när Qadhafi skrev på IAEA:s ickespridningsavtal den 10 mars 2004 (IAEA:s ickespridningsavtal)¹².

3.3.2 Syrien som exempel på misslyckande

Redan 1979 fanns Syrien på USA:s lista över stater som sponsrade terrorismen, och har sedan dess stått under sanktioner som reglerar deras export och import. Efter att Syrien inte visat något större intresse i kampen mot terrorismen, som en följd av attackerna den 11 september 2001, lade president Bush fram ett lagförslag som föreslog en rad sanktioner och bestraffningar om Syrien inte vidtog åtgärder mot en rad problem. Bland annat skulle man sluta stödja palestinska terroristgrupper, man skulle sluta blanda sig i Libanons inre angelägenheter och man skulle främst av allt avveckla alla program för anskaffandet av massförstörelsevapen (USA:s utrikesdepartement: om Syrien)¹³. När man inte visade någon vilja att förändra sin inställning till vare sig massförstörelsevapen eller inblandningen i konflikterna i mellanöstern, gjorde man verklighet av hoten och införde fullständiga sanktioner av all import och export. Likt de flesta sanktioner av den här typen var det enda som passerade gränserna medicin och mat. Syrien kom dessutom, liksom Libyen, att beskrivas som en av världens skurkstater(USA:s utrikesdepartement: om Syriens vapenprogram)¹⁴. Man har under kriget mot Irak också kritiserat Syrien för att agera plattform för inlussandet av soldater för att strida mot de amerikanska trupperna.

Den diskurs som förts från USA:s sida om hur man är redo att med vilka medel som helst skydda den amerikanska säkerheten har i fallet Syrien inte haft den effekt man hoppats på. Försöken att hindra fortsatta massförstörelsevapenprogram genom dels interventionen i Irak som illustrerande exempel, och påtryckningar i form av sanktioner, har snarare fört Syrien allt längre ifrån USA. Man har dessutom med dessa aktioner fört Syrien allt längre ifrån demokratiska reformer. Ett tydligt exempel på USA:s misslyckande i fallet Syrien är den sista tidens ökade misstankar om ett långt gånget atomenergiprogram, med färdiga reaktorer.

¹² http://www.iaea.org/OurWork/SV/Safeguards/sg_protocol.html: 2008-05-27:18.45

¹³ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3580.htm>: 2008-05-27:19.19

¹⁴ <http://www.state.gov/t/us/rm/24135.htm>: 2008-05-27:20:43

3.4 USA som mjuk makt

För att se hur USA har brukat sin mjuka makt i mellanöstern, får vi främst se till vad som gjorts för demokratisering. Bland de främsta konkreta åtgärder som USA genomfört i arbetet för demokratisering i mellanöstern var grundandet av ”The Middle East Partner Initiative” (MEPI) 2002. Initiativet bygger på ett nära samarbete dels mellan USA och regeringarna i mellanösterns men även som ett samarbete mellan lokala NGO:s och USA. Främsta syftet vid instiftandet var att genom demokratisering nå ut till gräsrotterna, och kunna erbjuda utbildning, ge möjlighet till individuell ekonomisk utveckling genom att stöda den privata sektorn (MEPI: Historik)¹⁵. Med detta hoppades man från USA:s sida stärka civilsamhället i regionen. MEPI:s målsättningar är uppdelade inom fyra grundområden som består av, politik, ekonomi, utbildning och kvinnors självbestämmande. Alla fyra områden är tänkta att ömsesidigt stödja varandra i det långsiktiga byggandet av demokrati i mellanöstern, då de alla föder och i mycket föds av demokrati. För att få en uppfattning om hur ramverket för MEPI:s arbete ser ut följer nedan ett urval av punkter som står på deras agenda (MEPI: Agenda)¹⁶;

- Stärka demokratiska organisationer, valsystem inkluderat partier och parlament.
- Stärka rollen för fri och oberoende media i samhällena.
- Öka det kvinnliga deltagandet i byggandet av demokratiska pluralistiska samhällen, genom dels det politiska deltagandet men även genom ett ökat deltagande i civilsamhället.
- Bistå lokala reformatorer i deras arbete för kvinnors rättigheter, underlätta deras organisationer och hjälpa till att öka deras betydelse.

MEPI:s kompletta agenda har under dess specifika områden sammanlagt ytterligare 12 punkter om arbetet för demokrati i mellanöstern, dock räcker dessa fyra punkter för att förklara hur organisationen är tänkt att fungera och vad man strävar efter. Genom att analysera punkterna blir det snabbt tydligt att MEPI:s främsta roll är ganska tydligt centrerad till att agera stöd åt redan demokratiserande reformer och utveckla dem, och på så sätt sprida de demokratiska värderingarna snarare än att framtvinga demokrati.

¹⁵ <http://mepi.state.gov/c10130.htm> : 2008-05-24:16.26

¹⁶ Tagna och fritt översatta; <http://mepi.state.gov/c10120.htm>: 2008-05-25:12.13

3.4.1 Marocko som exempel på framgång

Marocko har praktiskt taget sen deras självständighet varit en medlem av the League of Arab States. Man har också en av de absolut äldsta relationerna till USA, som sträcker sig tillbaka till 1827. Detta har givetvis påverkat inställningen gentemot Marocko från USA:s sida. Under 1990-talet kom kung Hassan dessutom att arbeta hårt för en liberalisering av den ekonomiska sfären, något som även det stärkte relationerna till USA (USA:s utrikesdepartement: om Marocko)¹⁷. Dock kvarstår fakta att Marocko fortfarande är, med västerländska mått mätt, en auktoritär regim (The Economist's democracy index)¹⁸. Trots att det är ett av, enligt statistiken, de mest demokratiserade länderna i mellanöstern är avsaknaden av fullständiga medborgerliga rättigheter stor. Med detta som bakgrund, en från början ganska god relation till USA och behovet av demokratiska reformer, gjorde att mycket av MEPI:s program vid dess grundande riktades mot Marocko.

MEPI:s främsta arbete i Marocko kom att fokusera kring att utveckla utbildningen i landet. Detta sågs som ett steg på vägen till att inkludera fler individer i samhället, och via det på lång sikt öka demokratin i Marocko. Konkret riktade man fokus mot Marockos fattiga befolkning, och arbetet blev mer en spridning av utbildningen snarare än en direkt utveckling (MEPI: om Marocko)¹⁹. Tanken bakom var att man skulle göra utbildning tillgänglig för alla, oavsett klass eller kön, och mycket av arbetet blev att ge unga flickor utbildning. Förutom den direkta effekten av utbildning, försökte man dessutom med spridningen öka insikten om utbildningens betydelse hos den vuxna befolkningen. Enligt USA har man sett framsteg, och konkret kan man se en rad nya reformer som bland annat ökat kvinnors rättigheter, ger lika rätt till utbildning mellan könen och en ökat tolerans mot minoriteter som att man från USA:s sida lyckats i sitt maktutövande. Genom att låta individer få insikt i, och skaffa sig en egen uppfattning om reformer och dess betydelse, legitimerar man förändringar i samhället. På lång sikt kommer en, i det här fallet, ny typ av utbildning bli en del av befolkningens värderingar. Tanken bakom denna typ av demokratisering är att det till slut finns en vilja till reform grundat i alla delar av samhället. Givetvis finns det massor kvar att göra i Marocko och i dess demokratiska utveckling, men arbetet med att nå ut till alla delar av befolkningen och sprida läskunnigheten till alla delar av samhället, leder till att ännu fler blir mottagliga för information. Denna typ av mottaglighet kan i längden leda till att man kan bredda den politiska arenan, då den bidrar till en pluralistisk konkurrens inriktad politik.

¹⁷ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5431.htm>: 2008-05-28:10.53

¹⁸ http://www.economist.com/media/pdf/DEMOCRACY_INDEX_2007_v3.pdf: 2008-05-28:10.46

¹⁹ <http://www.mepi.state.gov/c10158.htm>: 2008-05-28:11.54

3.4.2 Saudiarabien som exempel på misslyckande

USA och Saudiarabien har under större delar av 1900-talet haft en nära och god relation till varandra. Dels har ekonomiska faktorer knutit de bägge länderna samman, med olja som huvudvara i deras gemensamma handel. Den främsta orsaken till det positiva klimatet länderna emellan är dock enligt USA, det nära samarbetet för säkerhet. Dels menar man att Saudiarabien har samma mål för den framtida säkerheten i mellanöstern. säkerhet i mellanösten är nästintill ekvivalent med global säkerhet för USA, är detta givet en oerhört viktig faktor för den goda relationen. Ett annat exempel på utvecklat samarbete är att USA tillåtit ha trupper stationerade på Saudiskt område (USA:s utrikesdepartement: om Saudiarabien)

Efter attackerna den 11 september 2001 blev dock relationen länderna emellan spänd. I utredningarna om attackerna framkom det att ett stort antal av terroristerna varit hemmavarnade i Saudiarabien, och tiden efter attackerna följdes av en terrorvåg som drog genom Saudiarabien. Dels riktades bombningar mot amerikanska mål inom landet, men även mot mål runtom i världen, där Saudiska terroristgrupper med nära kontakt till Al-Qa'ida tog på sig ansvaret. Utvecklingen av en ökad rekrytering av terroristnätverken i Saudiarabien ledde till att landet inledde ett flertal program för att få bukt med problemet. Saudiarabien, har efter det ökade arbetet, kommit att ses som en viktig partner till USA i kriget mot terrorismen, även om de båda riktar misstankar mot varandra. Saudiarabien strategiska läge i regionen, dess militär och ekonomiska medel är alla viktiga delar för USA i kampen mot terrorismen.

Saudiarabien ses idag som ett av de absolut minst demokratiserade länderna i världen (The Economist's Democracy Index)²⁰, ett faktum som är ett stort problem för USA. Med den nära relationen följer problem för USA att legitimera sin demokratispridning i andra länder och områden. Med detta som bakgrund har man från USA:s sida genom samarbetet mot terrorism arbetat hårt för att Saudiarabien ska börja reformera delar av samhället. Trots att relationen är god, har man från USA:s sida inte gjort mer än att uttalat sin oro över att det görs för lite i arbetet om mänskliga rättigheter, och inte heller använt sig av andra påtryckningar eller hot om sanktioner. Det efter terrorattackerna spända läget har fått USA att arbeta oerhört försiktigt, då det är av högsta prioritet att behålla Saudiarabien som en allierad (Council on Foreign Affairs)²¹. Det arbete man utfört har man låtit gå genom dels genom NGO's, men främst via MEPI. Istället för påtvingad demokrati försöker man tankarna och värderingarna växa fram i samhället. Landet saknar egentligen alla grundläggande rättigheter från religionsfrihet till tryck och yttrandefrihet. Bristen på demokratiska val och förtryck av minoriteter är också något som exemplifierar den extrema situationen i landet (USA:s utrikesdepartement: om Saudiarabien)²². Främst i ledet för reformer man försöker arbeta fram är kvinnors rättigheter, vilka är väldigt begränsade i det Saudiska

²⁰ http://www.economist.com/media/pdf/DEMOCRACY_INDEX_2007_v3.pdf: 2008-05-28:10.46

²¹ http://www.cfr.org/publication/7837/saudi_arabia.html#1: 2008-05-28:14.56

²² <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3584.htm>: 2008-05-28:13.57

kungariket. Bland annat får kvinnor varken köra bil eller ensamma lämna hemmet (Council on Foreign Affairs). Sedan 2003, då MEPI inledde sitt arbete mot mellanöstern, är utfallet av arbetet i Saudiarabien för mänskliga rättigheter och demokratiserande reformer, det som gått absolut sämst för MEPI. Trots en oerhört försiktig politik, och enorma resurser på att sprida sina värderingar med mjuk makt, har väldigt få, om några, framsteg gjorts.

3.5 USA som smart makt

De avslutande två exemplen ska visa på tillfällen då både USA:s hårda som mjuka makt använts mot en aktör för att förändra motpartens agerande.

3.5.1 Jordanien som exempel på framgång

USA och Jordanien har under 60 års diplomatiskt utbyte utvecklat en god relation till varandra. USA har sett Jordanien, med dess geografiska läge, som en viktig partner i strävan efter en rättvis fred i mellanöstern (USA:s utrikesdepartement: om Jordanien)²³. Jordaniens ställningstagande mot terrorism har fört dem nära USA, och man har fått en roll som förhandlare i många av frågorna rörande Israel-Palestina konflikten. Faktum kvarstår att Jordanien, som kungadöme, fortfarande saknar många komponenter som finns i en demokratisk stat. Man har dock från USA:s sida lyckats ge demokratiska reformer en god grogrund i landet. Dels har man från MEPI:s sida börjat investera enorma summor pengar till utveckling av landets utbildning. Övriga program som lagts extra fokus på i Jordanien är bland andra uppbyggnad av ett offentligt finansiellt system och kvinnors självbestämmanderätt (MEPI on Jordan)²⁴. Värderingarna börjar sakta rota sig i landet i takt med att regeringen godtar reformerna. Jämsides med MEPI inledde man också på försök att börja sända amerikansk radio och TV i Jordanien, vilket är ett tydligt exempel på spridning av mjuk makt (el-Nawawy: 2006: 187). En bakomliggande orsak till att man lyckas göra sådana framsteg i Jordanien är det enorma militära stöd USA bistått Jordanien med (Sharp: 2006: 27). Jordanien har fått en ställning som en stor bidragstagare, i utbyte mot att de ser till att de är ett exempel som moderniserande och demokratiserande stat. Skulle man sluta arbeta för vidare demokratisering, och inte godta reformer, skulle man gå miste om både ekonomiskt som militärt stöd. Exemplet Jordanien visar hur man genom dels spridning av värderingar lyckats få tankar om demokrati att växa fram i landet. Det är också ett exempel på tyngden i ekonomisk och militär makt, som indirekt tvingar Jordanien till att acceptera USA:s påtryckningar.

²³ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3464.htm>: 2008-05-28:19.55

²⁴ <http://mepi.state.gov/c10155.htm>: 2008-05-28:20.43

3.5.2 Egypten som exempel på misslyckande

Egypten var innan attackerna den 11 september 2001 ett av de största målen för amerikansk ekonomisk utveckling och dess politiska utveckling stod i bakgrunden. Efter 2001 stod plötsligt nationell säkerhet och politisk reform i mellanöstern som ekvivalent med varandra och tidigare goda relationer till Egypten gjorde att USA inledde sin demokratispridning här (Sharp: 2006: 24). Likt i många andra stater stod MEPI för en stor del av arbetet (USA:s utrikesdepartement: om Egypten)²⁵. Förutom de grundpelare man alltid arbetar utifrån fokuserade MEPI sitt arbete i Egypten på utbildning kring val och politiska processer samt politiska rättigheter, allt som en kärna i ett demokratiskt samhälle (MEPI on Egypt)²⁶. Som ett steg i ledet har man dessutom sänt den amerikanska utrikesministern Condoleeza Rice som talare till universiteten i Kairo. Främst har hennes besök riktats mot politiskt aktiva ungdomar, och hennes tal har varit tänkta att fungera som utbildning (Sharp: 2006: 25).

USA har ogärna velat agera tvingande mot Egypten då man är beroende av dess militära makt för säkerheten i regionen, där gränsen till Gaza kan stå som ett exempel. Dock har man vid ett flertal tillfällen under 2000-talet använt den ekonomiska stöd som kommer från USA till Egypten, eller snarare hot om att dra in det, som ett sätt att få Egypten att aktivt börja införa reformer. Man hotade till exempelvis att dra tillbaks ett handelsavtal 2005, om de egyptiska myndigheterna inte släppte den fängslade oppositionsledaren Ayman Nour (Sharp: 2006: 21). Även om Nour inte hade något större inflytande var han ett sekulärt alternativ till den sittande regeringen. Flera händelser av den här typen har lett till liknande åtgärder från USA:s sida. I fallet Nour åstadkom USA en frigivning, för att sedan bara en kort tid senare återigen se Nour gripas. I det senaste uttalet från den amerikanska kongressen menar man oavsett situationen i Palestina, och Egyptens roll i densamma, att man måste ta till alla medel som är tillgängliga för USA för att återigen få Nour frigiven (Sharp: 2007: 17). När en nära allierad till USA, som Egypten anses vara, agerar som i fallet Nour ses det som oerhört generande för USA, då det ses som att man inte ens kan implementera demokrati i stater till vilka man har en god relation.

Trots att man försökt en mjuk spridning genom MEPI:s arbeten, och trots ganska kraftiga påtryckningar kring specifika händelser har det inte skett en förändring i Egypten. Inget av USA:s agerande har framför allt inte lett till några reformer och inget tyder på att det kommer ske i en nära framtid då man är för upptagen att se Egypten som ett starkt kort för säkerheten i regionen.

²⁵ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5309.htm>; 2008-05-28:18.54

²⁶ <http://mepi.state.gov/c10154.htm>; 2008-05-28:17.43

4 Slutsatser

Den första insikten man får när man studerar amerikansk utrikespolitik generellt är hur viktig dess tidigare relation till staten i fråga är. Ett långt statligt utbyte har visat sig vara en stark faktor, troligtvis då man under tid hunnit bygga upp ett ömsesidigt förtroende. Inte att förglömma är betydelsen av ekonomiska samarbeten och avtal, där mellanösterns olja är oerhört betydelsefull i relationerna. Dessa faktorer är allmänt kända som orsaker till intresse, och man har i många fall det senaste decenniet pratat om framförallt oljans makt vid beslutsfattandet i vissa krissituationer. Ett exempel på detta är världssamfundets långsamma agerande vid konflikten i Darfur.

Sett till analysen kan man mellan de bägge exemplifierande fallen där USA använt sig av hård makt snabbt se en rad likheter. Förutom att de båda faller in under kategorin auktoritära regimer, har de länge stått på USA:s lista över terrorismens sponsorer, och man har på så sätt redan uttryckt dem som ett säkerhetshot. Bägge stater har sedan tidigare under längre tid haft en, om befintlig, oerhört kall relation till USA. Mot dessa två stater, och mot liknande aktörer, har man från USA:s sida på så sätt ingenting att förlora på att använda sig av sin hårda makt med hot och tvång.

Då man i USA känt sig oerhört hotat av terrorism, efter attackerna 2001, uttryckte man tydligt att man skulle ta till alla tillgängliga medel för att motverka hotet, och värna om den nationella säkerheten. Genom diskursen blev det tydligt för alla som var på listan över "världens skurkstater" att USA kunde komma att agera militärt om man inte ändrade sin inställning. Då USA nu konstaterat att man inte har någon jämlig makt i världen måste således det effektivaste sättet att få någon att agera som man vill vara att hota dem. I bland de staterna som blivit utpekade till "skurkstater", eller som ondskans axelmakter, fanns det nog tvivel på att USA var kapabla till att överföra hoten till handling. Som beskrivet tidigare kan interventionen i Irak troligen ses som en anledning till att Qadhafi och Libyen backade, och började avveckla kärnvapen. Interventionen kan ha setts som bevis för att USA vågade ta steget till att använda sin militära makt. Enligt Lukes definition av makt ökade ett detta agerande den reella makten, då makt ses som något som ger en möjlighet att utöva någon handling för att påverka en annan part. Vågar man inte använda sin militär har man heller ingen makt. Kärnvapen är ett exempel på detta, då de anses göra starka att använda, vilket gör att stater som har skaffat sig dem inte kommer använda dem. För en stabil stat ger det således inte ökad makt att skaffa sig kärnvapen, då man aldrig kommer vara kapabel till att använda dem. Anledningar till varför Syrien ännu inte backat kan vara många. Dels kan deras övertygelse vara så stark att de inte har någon rädsla för USA:s agerande. En trolig anledning skulle också kunna vara att man såg hur den amerikanska interventionen i Irak sargade nationens rykte, och räknar på så sätt

med att en ytterligare vagt legitimerad intervention inte är trolig eftersom det skulle kosta alldeles för mycket Good Will.

De två fallen där USA valt att enbart använda sig av sin mjuka makt skiljer sig avsevärt gentemot Libyen och Syrien. Dels har de under en längre tid haft en god relation till USA. Den goda relationen är en anledning till att man vill hålla sig väl med Marocko, då alla stater som demokratiseras, om än långsamt, enligt USA kan ses som exempel för resten av mellanöstern. Det ekonomiska utbytet och det gemensamma säkerhetsarbetet USA har med Saudiarabien är givetvis den stora anledningen till att man inte använder sig av sin hårda makt gentemot dem. Då man redan har en nära relation med en aktör, har man i mångt och mycket i enlighet med Nyes teorier också byggt upp en attraktion med dem. Valet att då använda ett instrument för mjuk makt ter sig naturligt, eftersom motparten borde vara mer mottaglig då vissa värderingar redan delas. Det arbete som exempelvis MEPI fokuserar sig på, blir svårt att utföra om inte ens en liten del attraktion finns staterna emellan. Man kan förklara det med att det är meningslöst att tala för döva öron. Vad som krävs är en viss mottaglighet, och framförallt en vilja till mottaglighet. I fallen Marocko och Saudiarabien tror jag personligen att anledningen till att utfallet kring demokratisering skiljer sig är just viljan till att motta, eller metaforiskt lyssna, som skiljer dem åt. Har man på förhand bestämt sig för att inte bli påverkad är det ganska lätt att stå oberörd. På inga sätt menar jag dock att detta är den enda anledningen. Saudiarabien kom bland annat att få en annan relation med arbetet mot terrorism som bakgrund för att nämna en av många möjliga orsaker.

Även gentemot de två fallen där man utövat den så kallade smarta makten, det vill säga där man kombinerat en stark mjuk makt, med sin hårda makt, har man länge haft en ganska god relation. I fallet Jordanien använde man sig dels av en enorm satsning på att demokratisera från gräsrotsnivå, ett tydligt tecken på mjuk makt, då man utnyttjade de goda relationerna man haft länderna emellan. Man utnyttjade dock Jordaniens behov av stöd för att få dem att fortsätta den redan inledda demokratiseringen. Utan det ekonomiska och militära stödet hade troligt den humana situationen i Jordanien troligen varit annorlunda. Situationen med en rad inledda demokratiska reformer hade troligtvis heller inte varit ett faktum.

I fallet Egypten råder en liknande situation. Skillnaden mellan länderna, som ger ett så annorlunda utfall, är troligt flera. En trolig anledning är att Egypten vet hur viktiga de är för USA, och kan på så vis agera lite mera nonchalant i arbetet för en ökad demokrati. Man vet att USA:s hot om indraget stöd är just hot. Många experter hävdar dessutom att USA:s intresse att kontrollera Hamas genom Egypten är större än viljan att se en demokratisering, och oavsett vilka åtgärder man använder för att utöva sin makt, får de inte genomslag som en följd av bristande engagemang i frågan. I fallet Jordanien är USA inte lika oroliga, då det stöd de har i kampen mot terrorismen säkert skulle kunna "köpas" från annat håll med allt stöd man bistår med. Som Nye talar om i sin teori handlar det om att hela tiden ha kunskap om den andres preferenser. I det här fallet har Egypten för god koll på USA:s preferenser, och behöver därför inte påverkas av deras makt. Man

kan dessutom argumentera att man trots samma bakomliggande resurser, inte har samma makt över Egypten som man har över Jordanien, då Egypten har något USA verkligen behöver. USA har istället blivit mål för Egyptens mjuka makt, då de kommit att vilja åstadkomma samma mål, nämligen kontroll över gränsen till Gaza.

I alla de sex fallen har den tidigare relationen till aktören givetvis haft en tung inverkan på USA i valet av vilken makt man skall använda. Dels därför man inte vill störa relationen, och dels för att man har svårt att nå vissa aktörer med sin mjuka makt. Förutom relationerna länderna emellan påverkar det aktuella utbytet USA:s val. Om man har starka ekonomiska band, eller om motparten erbjuder taktisk hjälp i form av sitt geografiska läge påverkar även det valet. I de fall där man använde sig av en stark hård makt hade man, som diskuterat, inte så mycket att förlora då relationen och utbytet var nästintill obefintligt. Där man använt mjuk makt har det varit det motsatta, att man haft mycket att förlora på en hårdare ställning. Vad som är intressant är de fall där man kombinerat makten, där frågan om den andras preferenser blivit oerhört mycket viktigare än tidigare. Att använda smart makt i de här fallen innebar att hela tiden försöka använda sig av så mycket hård makt man kunde, utan att ens mjuka makt blev underminerad. Maximerar man inte den hårda makten, gentemot vad mottagarparten kan acceptera, når man heller inte de uppsatta målen.

5 Referenser

- Alterman, John B., 2006, "Libya and the U.S.: The Unique Libyan Case", *The Middle East Quarterly*, vol. 8, issue 1, <http://www.meforum.org/article/886>
- Baldwin, David A., 1985, *Economic Statecraft*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press
- Dalacoura, Katerina, 2005, "US democracy promotion in the Arab Middle East since 11 September 2001: a critique", *International Affairs* vol. 80, issue 5, 963-979
- el-Nawawa, Mohammed, 2006, "US public diplomacy in the Arab world: The news credibility of Radio Sawa and Television Alhurra in five countries", *Global media and communication*, vol. 2, issue 2.
- Eljahmi, Mohamed, 2006, "Libya and the U.S.: Qadhafi Unrepentant", *The Middle East Quarterly*, vol. 8, issue 1, <http://www.meforum.org/article/878>
- Epstein, Susan B., Serafino, Nina M., Miko, Francis T., 2007, "Democracy Promotion: Cornerstone of U.S. Foreign Policy?", *CRS report for congress*, Congressional research service
- Keohane, Robert O., Nye, Joseph S., 2001, *Power and interdependence*, 3. Ed., New York: Longman, cop. 2001
- Lukes, Steven, 2005, *Power: A radical view*, 2. Ed., Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Nye, Joseph S. Jr., 2004, *Soft Power: The means to success in world politics*, New York, N.Y.: Public Affairs, cop.
- Sharp, Jeremy M., 2006, "U.S. Democracy Promotion Policy in the Middle East: The Islamist Dilemma", *CRS report for congress*, Congressional research service, The library of congress
- Sharp, Jeremy M., 2007, "Egypt: Background and US relations", *CRS report for congress*, Congressional research service
- Wilson, Ernest J. III, 2008, "Hard Power, Soft Power, Smart Power", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*; 616; 110

5.1 Elektroniska referenser

- Amerikanska utrikesdepartementet om demokratispridning som utrikespolitisk policy
<http://www.state.gov/g/drl/democ/>: 2008-05-22, 14:23
- President Bushs tal till The National Endowment for Democracy om amerikanska riktlinjer i relationen till mellanöstern
<http://www.ned.org/events/anniversary/20thAniv-Bush.html>:

2008-05-24:14.18
The Middle East Partnership initiative: Historik
<http://mepi.state.gov/c10130.htm>: 2008-05-24: 16.26
The Middle East Partnership Initiative: agenda för demokratisering
<http://mepi.state.gov/c10120.htm>: 2008-05-25:12.13
The Middle East Partnership Initiative: om Marocko
<http://www.mepi.state.gov/c10158.htm>: 2008-05-28:11.54
The Middle East Partnership Initiative: om Egypten
<http://mepi.state.gov/c10154.htm>; 2008-05-28:17.43
The Middle East Partnership Initiative: om Jordanien
<http://mepi.state.gov/c10155.htm>: 2008-05-28:20.43
Kopia av resolution 1441
<http://www.state.gov/p/nea/rls/15016.htm>: 2008-05-25: 17.14
FN resolution 731
<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/90/IMG/NR001090.pdf?OpenElement>: 2008-05-27:16.17
FN resolution 883
<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/626/78/PDF/N9362678.pdf?OpenElement>: 2008-05-27:16.29
IAEA:s ickespridningsavtal
http://www.iaea.org/OurWork/SV/Safeguards/sg_protocol.html:
2008-05-27:18.56
U.S. Department of State, Background Note: Libya
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5425.htm>: 2008-05-27:16.25
U.S. Department of State, Background Note: Syria
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3580.htm>: 2008-05-27:19.19
U.S. Department of State, Background Note: Morocco
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5431.htm>: 2008-05-28:10.53
U.S. Department of State, Background Note: Saudi Arabia
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3584.htm>: 2008-05-28:13.57
U.S. Department of State, Background Note: Jordan
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3464.htm>: 2008-05-28:19.55
U.S. Department of State, Background Note: Egypt
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5309.htm>: 2008-05-28:18.54
Council on Foreign Affairs
http://www.cfr.org/publication/7837/saudi_arabia.html#1: 2008-05-28:14.56

John R. Bolton on: Syria's Weapons of Mass Destruction and Missile
Development Program
<http://www.state.gov/t/us/rm/24135.htm>: 2008-05-27:20.43
The Economist's democracy Index
http://www.economist.com/media/pdf/DEMOCRACY_INDEX_2007_v3.pdf:
2008-05-28:10.46